

Grote sterns na de klap

Hoe vergaat het een vogelpopulatie als de vogelgriep heeft toegeslagen? Grote sterns stelden experts voor verrassingen. Hun toestand blijft zorgelijk, maar is minder hopeloos dan men eerst vreesde.

Tekst **Willy van Strien**

Afgelopen zomer werden op Texel vijftig kuikens van grote sterns geringd en getest op het hoogpathogene vogelgriepvirus en op antistoffen daartegen. Een van die kuikens - kleurring Blauw-TZR - was geïnfecteerd, had geen antistoffen en werd niet meer teruggezien. Het leek aan de ziekte te zijn bezweken. Maar op 13 oktober trof vogelgrieponderzoeker Mónica Ballmann hem gezond en wel aan in Algarve (Portugal). Het was de laatste van een aantal verrassingen sinds de vogelgriep toesloeg onder grote sterns.

De Nederlands-Belgische populatie grote sterns werd in 2022 hard getroffen. De vogels broeden in de Wadden en het Deltagebied en trekken 's winters naar Afrika; voordat de vogelgriep toesloeg waren er tien broedkolonies. Marien ornitholoog Mardik Leopold, verbonden aan Wageningen Marine Research en woonachtig op Texel, hoorde zijn favoriete zeevogel 's zomers vanuit zijn slaapkamer. "Maar vorig jaar zomer werd het stil", vertelt hij.

Er zijn in Nederland en België achtduizend karkassen gevonden, wat betekent dat minimaal een kwart van de broedpopulatie dood was. Trektellingen laten zien dat zeker de helft van de volwassen vogels was weggefallen. Leopold: "Er zullen grote sterns op zee gestorven zijn die we niet terugvonden. Hele kolonies waren weggevaagd, waaronder die van Slijkplaat in het Haringvliet en van Wagejot en De Petten op Texel. Kuikens verhongerden doordat ze niet werden gevoerd. De ouders werden ziek en stierven of verlieten de kolonie."

Blijdschap en verbazing

Maar laat in dat catastrofale seizoen, in juli 2022, ont-

stonden twee kolonies op nieuwe plaatsen: op de Prins Hendrikzanddijk op Texel en bij Zeebrugge in België. Daar groeiden jongen op. Leopold: "Tot onze blijdschap en verbazing, want zo laat broeden grote sterns normaal niet." Hij denkt dat het deels vogels waren die de vogelgriep overleefd hadden. En er kunnen beginners bij geweest zijn. Jonge vogels blijven na de eerste herfsttrek drie jaar in Afrika voordat ze terugkomen naar de broedgebieden, waar ze dan pas laat arriveren. Normaal gesproken komen ze niet aan broeden toe omdat oudere vogels ze verjagen (sterns kunnen dertig jaar worden) - maar die waren er nu minder.

Een nieuwe lichterding drie- en vierjarigen die haar kans greep, verklaart waarschijnlijk ook dat zich in 2023, een jaar na het forse verlies, een verrassend groot aantal broedparen vestigde; voor de vogelgriep telden Nederland en België zo'n twintigduizend broedparen, nu waren het er vijftienduizend. Maar in Afrika gaat het hoogpathogene vogelgriepvirus ook rond: hoe hebben jonge grote sterns dat overleefd? Mónica Ballmann werkt als viroloog bij een biotech-bedrijf en is in haar vrije tijd vogelaar. Ze combineert nu beide interesses en werkt een dag per week aan vogelgriep voor Deltamilieu Projecten in Vlissingen. Ze vertelt: "In broedkolonies zitten de vogels heel dicht op elkaar

1 Met een uitstrijkje uit de cloaca kan getest worden of de sterns besmet zijn met het vogelgriepvirus. (Foto: Merijn Loeve)





en poepen rond hun nesten; dan verspreidt het virus zich snel. In Afrika houden ze meer afstand. Maar eigenlijk blijft het overwinteringsgebied een black box, omdat er weinig onderzoek wordt gedaan.” Er waren in 2023 negen kolonies in Nederland en België. De nieuwe kolonies op Texel en bij Zeebrugge waren goed bezet, enkele oude kolonies bleven leeg.

Veterinair onderzoek

Inmiddels is veterinair onderzoek naar vogelgriep onder grote sterns van de grond gekomen, gecoördineerd door het Vogeltrekstation. Getrainde vrijwilligers en professionals ringen volwassen vogels en kuikens, maken een uitstrijkje van keel en cloaca om dat te laten testen op virus en nemen bloed af om dat te laten screenen op antistoffen. Het is werk waarvoor witte pakken, handschoenen en een masker nodig zijn. Ballmann: “Deelnemers worden speciaal getraind. Voor ze bloed mogen afnemen moeten ze een cursus doen en toestemming vragen. In 2022 is het programma met spoed opgezet, maar toen we aan de slag konden, was de grote klap al geweest.” Alleen late broeders in Zeebrugge konden nog getest worden; een kwart van hen had antistoffen en was waarschijnlijk een overlever.

In 2023 konden vier locaties onderzocht worden, één op Texel en drie in het Deltagebied. Er zijn monsters genomen van 136 volwassen vogels en 179 kuikens. Ze werden geanalyseerd in het Erasmus MC in Rotterdam en bij Wageningen Bioveterinary Research in Lelystad. Het broedseizoen 2023 begon voorspoedig. Er overleden nauwelijks volwassen grote sterns aan vogelgriep.

2 Vorig jaar herstelde de populatie sterns zich weer voorzichtig. (Foto: Jelger Herder)

Een deel van de broedende vogels bleek antistoffen te hebben en was wellicht immuun, maar dat gold niet voor allemaal. Ballmann: “Het kan zijn dat volwassen grote sterns niet zo gevoelig zijn voor de virusstam die nu in Noordwest-Europa circuleert. Dit wordt nog onderzocht”.

De vogels brachten veel kuikens groot die goed groeiden en een uitstekende conditie hadden. Maar zij waren kennelijk wel gevoelig voor het griepvirus. Tegen de tijd dat ze de kolonie verlieten, met drie à vier weken, werden ze ziek; de helft ging dood in Zeebrugge en in het Haringvliet en een kwart op Texel. De testen lieten zien dat de dode kuikens besmet waren en dat de meeste geen antistoffen hadden. Als een moeder antistoffen heeft, zitten die ook in het ei. Maar na een week of twee is die bescherming verdwenen en moet een kuiken zelf afweer opbouwen; geteste kuikens waren minimaal twee weken oud.

Het werd dus opnieuw een slecht broedjaar, maar wel bleek dat kuikens de vogelgriep kunnen overleven. De waarneming van kuiken Blauw-TZR in Portugal onderstreept dat, en er zijn nog vier jonge vogels ogenschijnlijk gezond aangetroffen die als kuiken besmet waren gebleken. Dat is hoopvol, maar Leopold en Ballmann zijn niet gerust: “Dit jaar waren er veel broedparen doordat drie- en vierjarige vogels aan bod kwamen. Maar na twee slechte broedseizoenen slinkt de voorraad starters en is de rek eruit. Een nieuwe uitbraak zou rampzalig zijn. Dus de situatie is wel iets beter dan het zich vorig jaar liet aanzien, maar het gevaar is zeker niet geweken.” ■